

L'esplèndida col·lecció de pintura en taules s'és encara enriquida amb cinc composicions, pertanyents a un retaule que devia ésser magnífic, atribuïble als primers anys del segle XV i obra, pot ser, del famós pintor Lluís Borrassà. Quatre dels compartiments estàn dedicats a l'apòstol Sant Andreu, expressant els detalls de la llegenda formada al voltant de la seva vida. Un d'ells representa la mort del sant (fig. 245) «L'apòstol, com un venerable ancià, vestint sols unes bragues, està lligat a una creu que va plantada a terra pel seu braç esquerra, quedant enlaire i en disposició horitzontal el cos del Sant crucificat. La forma de l'instrument de suplici ro es pas l'aspa o creuera, que caracteritza la passió del germà de Sant Pere, sino la creu de braços verticals i ben poc iguals de mides. En la taula en qüestió el pintor, al voltant de l'evangelitzador d'Acaia, hi presentà un grup de cristians agenollats i en actitud devota, contemplant la mort d'aquell, després d'escoltar ses ensenyances; notant-s'hi, en primer terme, l'esposa del precònsul Egeas, vestint folgada i rica hopalanda de porpra i dirigint son esguart al sant confessor de Crist i a la seva ànima, que es pujada cap al cel per quatre àngels, apareixent, en glòria, la mà de l'Omnipotent que la reb en la celestial mansió. A un costat i fent contrast amb l'escena descrita, que aludeix a la mort del varó just, hi ha la referent a la mort del reprobat i al càstic que Déu dona als perseguïdors de l'església. En ella Egeas va a cavall, seguit per altre genet, tots noblement habillats; el primer està en actitud de caure mort de son corcer, ja que un diable l'escanya, sortint-li per la boca l'ànima, que és presa dels mals esperits.» En el darrer compartiment hi ha la figura de Sant Antoni abat. En la *Memoria* es fa una descripció detallada de les taules.

També s'adquirí una *pradella* de retaule, pertanyent a l'altar del Roser i de Sant Jaume apòstol, de la Confraria dels barreters de Vich, que tenia sa residència a l'església del Carme. Aquest retaule havia estat encarregat en 20 de juny de 1588, al pintor ciutadà de Vich, Rafel Andreu.

Han ingressat igualment aquest any cinc noves arquetes, una d'elles gòtica i les altres d'estil del Renaixement.

Després d'altres adquisicions de menor relleu, anotades en la *Memoria*, recordarem uns fulls d'un notable missal, amb miniatures historiades, del segle XIV, que té tot l'aire de català i de per-tanyer a una de les nostres esglésies.

Primer Congrés d'Art Cristià a Catalunya

Coincidint amb les festes commemoratives del recort de la pau donada a l'Església per l'edicte de Milà, se celebrà a Barcelona, del dia 26 al dia 30 d'octubre de l'any 1913, el Primer Congrés d'Art Cristià.

L'objecte del Congrés estava ben esclarit en un manifest que havia estat publicat, juntament amb el reglament i el programa científic (1) que en l'esmentat Congrés s'havia de desenrotllar. Després de fixar el valor de l'edicte constantinià, assenyalant la naixença a la vida lliure de l'Art Cristià, diu que el propòsit del Congrés és «cooperar a l'estudi dels orígens i de l'evolució de l'Art Cristià de terres catalanes en totes ses manifestacions, seguint per ses formes posteriors en els temps mig-evuls i moderns; aplegar tota aportació documental que faci llum sobre la historia de ses obres i artífexs; encaminar la investigació de ses relacions amb el desenrotllament de la litúrgia: veus-aquí la primera finalitat d'aquest Congrés, el qual al convocar els conreadors de les ciències arqueològiques per iniciar l'organització de la col·laboració llur, tal com és habitual en altres països, confia poder contribuir seriosament a la historia de l'art antic amb la coneixença d'una de ses branques, preparant així el Corpus gràfic i documental de l'art català».

Presidia els treballs del Congrés una Junta d'honor i un Patronat, formats pels Excms. senyors Bisbes de Catalunya, Mallorca, Valencia i Perpinyà i Abat de Montserrat; Excms. Srs. Presidents de les Diputacions de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona, i el R. P. Fidel Fita. Fou President de la Comissió Executiva D. Josep Puig i Cadafalch, i Secretaris Mn. Lluís Carreras i D. Josep Goday.

L'estructura donada al programa del Congrés responia a la finalitat esmentada, establint una seriació orgànica dels treballs científics en la forma següent:

I. BIBLIOGRAFIA.—Relació, per ordre de matèries, dels treballs d'Art Cristià català, publicats per les societats i particulars. Index de documents d'interès per a l'estudi de l'Art Cristià contin-

(1) *Primer Congrés d'Art Cristià a Catalunya*. Any MCMXIII. 1.ª Sessió. Barcelona.

Fig. 246. — Una sala de l'Exposició de Creus

guts en un arxiu determinat. Index analític d'alguna obra o font d'interès per a l'estudi de l'Art Cristià a Catalunya.

II. PRIMERS SEGLES DE L'ART CRISTIÀ A CATALUNYA. — Primers edificis per al culte cristià. La litúrgia primitiva. L'arquitectura a les esglésies. El mobiliari i objectes litúrgics. Els enterraments i sarcòfags cristians. Utilització d'elements romans en la construcció de les esglésies cristianes. Mosàics. Iconografia. Numismàtica. Monografia d'un monument català referent a aquesta època.

III. ART ROMÀNIC. — Monografia de monuments romànics catalans. Documents sobre fundacions, dotacions i consagracions d'esglésies i monestirs. Notes sobre existència de pintures murals en les esglésies. Mobiliari i objectes litúrgics romànics. Indumentaria litúrgica. Temes iconogràfics en l'escultura i pintura romànica. Notes sobre existència i descripció de manuscrits. Orfebreria religiosa. Notícies documentals i gràfiques.

IV. L'ART GÒTIC A CATALUNYA. — L'importació de l'art gòtic. Caràcter de l'arquitectura gòtica catalana. Monografia de monuments gòtics catalans. Documents sobre fundacions, dotacions i consagracions d'esglésies i monestirs. Mobiliari i objectes litúrgics. Indumentaria litúrgica. Vestuari litúrgic. La imatgeria gòtica. La policromia en la imatgeria i en els temples. La pintura gòtica; la pintura sobre taula. Documents i contractes sobre retaules. Els vitralls; notícies gràfiques i documentals. Manuscrits, llibres miniats, incunables i enquadernacions. Orfebreria religiosa. Notícies documentals i gràfiques.

V. EL RENAIXEMENT A CATALUNYA. — Introducció de l'art del Renaixement. El mobiliari litúrgic. La pintura i l'escultura; notícies documentals i gràfiques. L'art barroc. Mobiliari litúrgic. Les puntes en la litúrgia. L'orfebreria religiosa en el Renaixement; notícies documentals i gràfiques.

La qualitat i el nombre de les Memòries presentades expressen la importància i l'extensió adquirides pel Congrés:

M. Marcel Dieulafoy estudia, amb el títol *Sur les origines de l'art roman*, una tesi, ja exposada per ell en altres llocs, ço és, l'atribuir al comtat de Barcelona un ofici preponderant en la formació de l'arquitectura mig-eval, per haver-se obrat a Catalunya l'unió de l'arquitectura religiosa de

Roma amb l'art irano-siriàc, els fruits de la qual foren la nau i l'absis romànics i després el santuari gòtic. Això fou possible, diu M. Dieulafoy, per l'expandiment de les meçquites aràbigues per les terres d'Espanya i la imitació que en feren els mateixos que durant la Reconquesta les destruïren.

M. J. A. Brutails, en son treball *Sur les marques d'orfèvrerie*, expressa la conveniència de reunir sistemàticament un corpus de l'orfebreria catalana.

W. Neuss fa notar, en la comunicació *Sobre un grupo de manuscritos bíblicos catalanes*, l'interès

(Del retaule dels Peraïres)

Fig. 247. — Sant Agustí escoltant Sant Ambrós qui predica

de la *Biblia* catalana de Roda, dita *del mariscal de Noailles*, en la Bibl. Nat. de París, i la *Biblia* de Farfa, de la Bibl. Vaticana, estudiada per D. Josep Pijoà en l'ANUARI de 1911-12.

Mn. Josep Mas, de l'Arxiu Capitular de Barcelona, envià al Congrés una *Taula d'escultors de la Sèu de Barcelona*, donant una llista dels dels segles XIV al XVI.

Sobre *El autor de las tablas de los curtidores* comunica el P. Saturnino López Zamora, els do-

cuments que demostren que l'autor d'aquest famós retaule no és Lluís Borrassà, com havia suposat en Sampere i Miquel en *Los Cuatrocentistas Catalanes*, sinó Jaume Huguet. Al mateix temps rectifica la interpretació de la taula que en Sampere nomenava *Sant Agustí predicant* i que resulta ésser *Sant Agustí escoltant Sant Ambrós, qui predica* (fig. 247).

El mateix autor en altre treball, *Un bordador barcelonés desconocido*, dona a conèixer Joàn Fuster, brodatador del segle XVI.

Del Sr. Massó i Torrents, fou rebuda una comunicació sobre *El retrat en les miniatures*

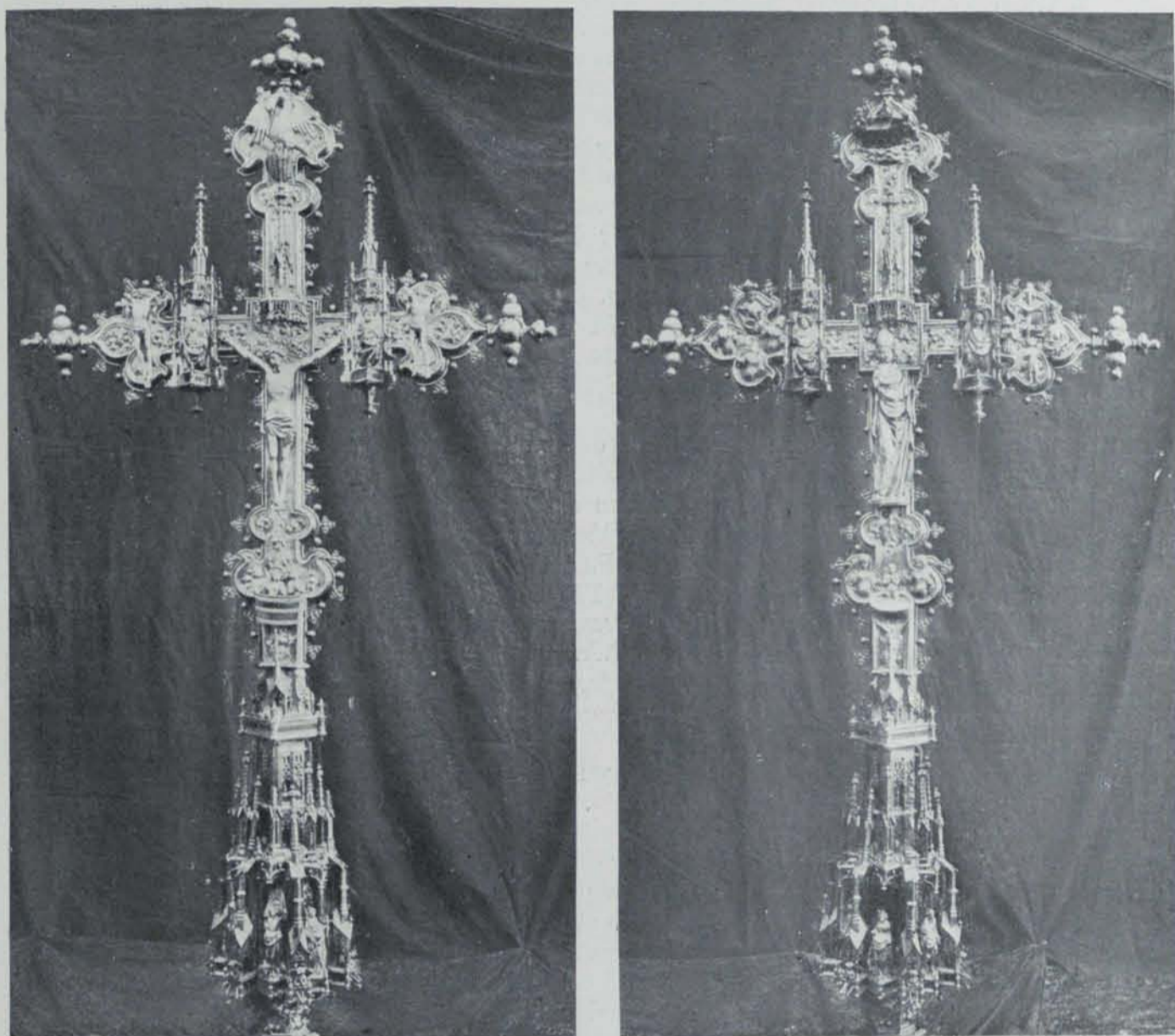

Fig. 248. — Cervera. Creu de la Confraria de Sant Nicolau

catalanes, fent ressaltar la necessitat de formar un recull complet de la iconografia dels personatges catalans de l'edat mitjana.

Mn. Pere Aguiló, fa conèixer *Una lauda sepulcral de mosaic descoberta dins la basílica de Son Peretó*, a Mallorca.

Mn. Pere Pujol i Tubau, fixa la data de *El retaule major de la Catedral d'Urgell* en els anys 1626-1629, i estudia, així mateix, una serie de *Consagracions d'esglésies del bisbat de la Seu d'Urgell*.

D. Agustí Duràn, presenta el contracte de fabricació de *La creu processional de la Confraria de Sant Nicolau, de Cervera*, de l'argenter barceloní Bernat Llopart, qui l'obrà l'any 1435 (fig. 248).

D. Joàn Moneva, professor de la Universitat de Saragossa, envià una dissertació sobre *La conser-*

vació i foment de l'Art Cristià; D. M. Falguera, sobre *Sant Pere de Besalú i son absis d'origen francès*; D. Jeroni Martorell, sobre *El claustre de Santa Maria de l'Estany*; D. Josep Goday, sobre *La Seu d'Urgell i sos orígens italians*; Mn. Pere Bofill, sobre *Les esglésies antigues del terme del Castell de Gurb*; D. Francesc Carreras i Candi, *La «Creu Cuberta» de Barcelona*.

Els abecedaris a Catalunya foren estudiats per D. Victor Oliva, de Vilanova i Geltrú (vegi's la recensió en el lloc corresponent); per Mn. Serra i Vilaró, conservador del Museu arqueològic diocesà de Solsona, els *Contractes de Joàn Cesguardies, brodador de Cardona (XV^{en} segle)* i *Una nova pintura mural*, la de Sant Pere de Caserres. El Sr. Soler i Palet comunica curioses notes en sa Memoria, titulada *Amb motiu d'uns datos inèdits referents als grans pintors mestre Alfonso i Vermejo*.

Altres comunicacions presentades foren de D. Vicenç de Moragas *Tapiços de la Catedral de Tarragona*; de Dom M. Sablayroles un estudi sobre el monestir de *Sant Pere de Besalú*; de Mn. Josep Masdeu, sobre el de *Sant Joan de les Abadesses*; de Mn. Josep Guitart, de Manresa, *L'abadia de Santa Maria de Caselles*; de Mn. Fortià Solà, de Vich, *Sobre Sant Benet de Bages*; de Mn. Josep Gudiol, *L'art Constantinià a Catalunya i Venda d'antiguitats*; de D. Antoni de Folguera *Sant Pere de Besalú i son absis d'origen francès*; de D. Gabriel Castellà Raich, *Inventaris de les esglésies d'Igualada*; de D. Josep Danés, *Per la restauració de nostres monuments*; de D. Francesc Sarret Arbós, *Les creus de pedra del terme de Manresa*; de Mn. Josep Condó, *El Sant Crist de Salardú*; de Mn. Antò Vila, *Notícia històrica de les Santes Espines de la vila de Sampedor i Sobre els primers missals impresos del Bisbat de Vich*; de Mn. J. Cunill, *Notes arqueològiques i litúrgiques tretes dels antics concilis catalans*; del P. Francisco Naval, *Sobre el edifici ex-universitari de Cervera artísticament considerado*; del Sr. Coll i Vilaplana, *El Renaixement en les esglésies de Manresa*; de Mn. Agustí Font, *Sobre el Lignum Crucis de Scala Dei*; de M. Desdevises du Dezert, *Notes sur les églises romanes d'Auvergne*.

Entre les comunicacions impreses que foren enviades al Congrés figuren els següents estudis: *Dos consagraciones ignoradas*, de Mn. Josep Miralles, publicat en el *Bulletí de la Societat Arqueològica Luliana* de Palma de Mallorca; *Saint Jean le Vieux de Perpignan*, de M. Albert Mayeux, publicat en el *Congrès archéologique de France* de 1906; de Mn. Jean Sarrete, *Vierges ouvertes, Vierges ouvrantes et la Vierge ouvrante de Palau del Vidre*, extret de *Ruscino* (1913); de M. Van de Put, *The Aragonese double crown. The Borja or Borgia Device with notes upon the bearing of such insignia in the fourteenth and fifteenth centuries* (London 1910).

Amb motiu del Congrés fou celebrada al Palau de Belles Arts una exposició de creus, reunint-se més de 200 creus procedents de les esglésies catalanes i gran nombre de fotografies, de tot lo qual publicarà un estudi, en l'ANUARI vinent, el Conservador del Museu Diocesà de Vich, Mn. Josep Gudiol.

Amb la inauguració d'aquesta Exposició de creus, que tingué lloch el dia 26 d'octubre, començaren les sessions del Congrés, donant compte Mn. Lluís Carreras dels treballs d'organització i de les principals adhesions al Congrés, entre les quals es poden assenyalar la de M. Marcel Aubert director de la *Revue de l'Art Cretien*, M. Lefèvre-Pontalis, director de la Societat francesa d'Arqueologia i M. Emile Mâle. El Sr. Puig i Cadafalch, després d'haver donat la benvinguda als congressistes, exposà la finalitat del Congrés, condolent-se de les vandàliques violències que poc temps abans havien sofert les nostres esglésies, i anotà com l'entusiasme amb que els estudiosos de Catalunya i de l'estranger havien acudit a la crida era penyora de l'èxit que el Congrés havia d'assolir. En un bellíssim parlament el Sr. bisbe de Vich, Dr. Torres i Bages, analitzà *L'ofici espiritual de l'Art*; Monsenyor Carselade-Dupont, bisbe de Perpinyà, saludà als membres del Congrés; els representants de la Diputació i de l'Ajuntament expressaren l'interès que prenién en l'avenç de la cultura artística de Catalunya, i per fi, el Sr. Bisbe de Barcelona Dr. Laguarda, donant a tots la benvinguda, declarà obert el Congrés.

El dia 27 s'efectuà una visita d'estudi a l'església de Sant Pau del Camp, sota la direcció de l'arquitecte Sr. Goday, començant la serie d'excursions anunciades en la Guia del Congrés (1). Després d'una visita al Museu del Parc, fou celebrada sessió, al Palau de Bellas Arts, en la qual el Sr. Puig i Cadafalch resumí la historia de l'arquitectura cristiana a Catalunya, detenint-se especialment en l'època romànica. Mn. Josep Gudiol llegí un estudi sobre l'Art Constantinià a Catalunya, en el qual feu relació d'inscripcions, sarcòfacs i primitius monuments cristians de Catalunya i revisà les monedes de Tarragona, tingudes generalment com a les primeres que ostenten el *labarum* de Constantí. Al vespre del mateix dia, els congressistes assistiren a una sessió de pro-

(1) *Guia del primer Congrés d'Art Cristià a Catalunya*. Barcelona, octubre MCMXIII.

jeccions, al Centre Excursionista de Catalunya, acompanyades d'explicacions de l'arquitecte Sr. Jeroni Martorell, a manera d'un resum d'Historia monumental de Catalunya.

El dia 28 es feu una excursió a l'antic monestir de Sant Cugat del Vallés, dirigida per mossèn Josep Gudiol. Al claustre de l'esmentat monestir fou celebrada la corresponent sessió del Congrés, en la qual dissertà el P. Ignasi Casanovas, sobre l'art a l'església i sobre la litúrgia considerada com a font d'inspiració en l'art religiós; en Jeroni Martorell parlà de la conservació i de l'inventari dels monuments. Altres comunicacions foren llegides en aquesta sessió, entre les quals cal recordar el parlament del canonge Gaya, de Lleida, demarant el prestigi i la influència del Congrés per a obtenir la restauració de la magnífica Seu lleidatana.

Amb una visita dirigida per en Jeroni Martorell a la Catedral de Barcelona, començà la tasca del dia 29. En la sessió del Palau de Belles Arts, Mn. Gudiol parà de la venda d'antiguitats, proposant la creació de museus arqueològics diocesans a semblança de's de Vich i Solsona i de cursos d'Arqueologia als seminaris. Mn. Tarré, parlant de la litúrgia com a font d'inspiració de l'Art, exposà el desig de reunir un Congrés de Litúrgia, en 1914, amb ocasió de tenir lloc l'aniversari de Carlesmany, el príncep que tant se preocupà de la litúrgia.

El darrer dia del Congrés fou destinat a visitar els principals arxius i biblioteques i el temple en construcció de la Sagrada Família, i després d'una conferència del Sr. Rodríguez Codolà sobre el valor de la representació de la Creu, es passà a la solemne sessió de clausura.

El Sr. Bisbe de Barcelona testimonià la seva satisfacció pels treballs del Congrés, protestà dels actes vandàlics, ja recordats en la primera sessió, i assenyala la influència educativa de les arts cristianes.

El Sr. Rubió i Lluch sa'udà als membres dels Congrés en nom de l'Institut d'Estudis Catalans, com a president de la Secció Històrico-Arqueològica, manifestant la satisfacció amb que l'Institut ha pres part en els treballs del Congrés.

El Sr. César A. Torras parlà en nom del Centre Excursionista de Catalunya, i D. Joà Llimona com a representant del Círcol Artístic de Sant Lluç. Es dorà compte de l'adhessió del Sr. Prat de la Riba, president de la Diputació.

Per unanimitat es pren l'acord de celebrar el Congrés vinent a la ciutat de Vich, nomenant a Mn. J. Gudiol president del Comité d'organització. Es dirigeix una suplicació al president del Consell de Ministres, demanant la restauració de l'antiga catedral de Lleida. D. Vicenç de Moragas, evocà el recort de la ve'la església romànica de Santa Maria del Miracle de Tarragona, en perill de destrucció.

Finalment el president Sr. Puig i Cadafalch, agraeix l'esforç de tots els que han pres part en el Congrés, els bons fruits del qual no han de fer-se esperar, i després de llegir un telegrama adre'sat al Sant Pare, expressant-li el desig d'assolir la restauració litúrgica de les arts plàstiques i gràfiques, com de la música sagrada, declara closa la sessió.

Les conclusions del Congrés foren així redactades:

I. El primer Congrés d'Art Cristià de Catalunya formu'a la seva primera aspiració fent vots per a que la restauració litúrgica, iniciada en la música sagrada, sigui integral, entenent-se les savies disposicions de l'església a les arts plàstiques i gràfiques.

II. El Congrés demana als reverendíssims prelatos que donguin tota la eficàcia possible a la formació arqueològica, i litúrgica establerta en les càtedres dels seminaris, d'on eixirà la clerecia apta per a la defensa del patrimoni artístic de l'Església, i ben orientada per a impedir la industrialització pagana que invadeix el temple.

III. El Congrés s'adresa als artistes, expressant la necessitat de que cerquin llur orientació en la tradició litúrgica, la qual ha d'esser la norma indefectible de la producció artística en el temple, per tal que llurs obres siguin dignes de l'ofici espiritual que l'Església els confia.

IV. El Congrés afirma que per a salvar ço que resta dels llegats artístics de nostres passats, deuen crearse col·leccions arqueològiques diocesanes.

V. El Congrés recomana l'urgència de que l'Església procedeixi a la confecció d'inventaris gràfics que siguin ferma's per a impedir la enagenació clandestina de les obres d'art.

VI. El Congrés demana que's donguin les majors facilitats als investigadors dels arxius eclesiàstics, municipals, notaria's i particulars, per tal que constituïda sòlidament l'Historia de l'Art català, pugin tenir certa coneixensa de la seva significació en la vida dels temps passats.

VII. El Congrés demana la conveniència de que les diòcesis i corporacions administratives, dediquin els medis econòmics necessaris per a la conservació i restauració dels antics monuments religiosos.